

EESTI MEREJÕUDUDE ALLOHVITSERID 1920–1939

Taavi Urb

ÜLEVAADE. Artikkel tutvustab Eesti Merejõudude allohvitseride rolli ja allohvitserkonna olemust aastatel 1920–1939. Merejõudude allohvitser oli üldjuhul üleajateenijast erialaallohvitser. Ajateenijad jõudsid allohvitseri auastmesse harva ja riviallohvitserid olid erialaallohvitseridega võrreldes suures vähemuses. Erialaallohvitseride ülendamisel väärtustati eelkõige väljaõpet ja teenistuskogemust. Allohvitseride väljaõpet üritati alustada juba Vabadussõja ajal, kuid aktiivse sõjategevuse tõttu polnud selleks eriti võimalusi. Pärast Vabadussõda tekkis demobiliseerimise järel Merejõududes suur puudus kogenud erialaallohvitseridest, mida üritati mitmel moel korvata. Muuhulgas korraldati kaks jungide kursust alaealistele vabatahtlikele, kellest paljud jäid teenistusse kuni 1940. aastani. Üsna kiiresti loodi rivi- ja erialaallohvitseride kursustega korrapärane väljaõppesüsteem. Saavutatud väljaõppetaset hoiti ja tõsteti täienduskoolituste ja erialaste võistlustega.

Võtmesõnad: *merejõud, allohvitserid, allohvitseride väljaõpe*

Keywords: *Estonian Navy, petty officers, petty officers' training*

1. Merejõud 1918–1939

Allohvitserid moodustavad sõjaväe selgroo. Mereväes on allohvitserid eelkõige oma valdkonna spetsialistid. Kui „generalistidest“ ohvitserid näevad suurt pilti ja teavad, mida teha, siis allohvitserid tunnevad peensusteni oma eriala või konkreetset laeva, st teavad, kuidas teha. 1929. aasta meremääruslik kirjeldab allohvitseri kui väärilist vahelüli ohvitseride ja madruste vahel. Allohvitserid pidid olema ohvitseride abistajaid madruste väljaõpetamisel, kasvatamisel ja distsiplineerimisel, nende kohustus oli ka laeva mehhanismide järelevalve ja hooldamine.¹

Enne kui jätkata Eesti Merejõudude allohvitserkonda puudutavate spetsiifiliste küsimustega, on vaja teada tausta. Aastatel 1918–1939 muutus Merejõudude struktuur korduvalt. Merejõudude juhatajale allus viis iseseisvat üksust:

¹ ERA 527.1.991: 102–103.

- Merejõudude Juhatus,
- Mereväe Ekipaaž (alates 1931 Mereväe Õppekompanii),
- Merelaevastiku Divisjon (kuni 1925 Läänemere Laevastiku Divisjon),
- Peipsi Laevastiku Divisjon,
- Merekindlused.²

Merejõudude Juhatus koosnes Merejõudude Staabist, Meresidest, Merejõudude Baasist ja Sõjasadamast. Igal üksusel olid oma ülesanded:

- Merejõudude Staap abistas merejõudude juhatajat, kogus talle teavet, valmistas ette ja edastas käske, valmistas ette õppusi ja operatsioone ning tegi muud personali- ja korraldustööd.
- Mereside tagas side mereväe üksuste vahel ja sidealase väljaõppe.
- Merejõudude Baas tegeles laevade, relvade ja muu tehnika remondiga.
- Sõjasadam tagas laevade varustamise ja ohutu seismise sadamas ning hoolitses sadamarajatiste korrasoleku eest. Sõjasadamale allusid abilaevad (pukserid, jäälohkujad, sidelaevad jt) ja tuukrid.³

Mereväe Ekipaaž (kuni 1. novembrini 1919 Mereväe Tagavararood) tegeles väljaõppe ja vahiteenistusega. Kuni 1938. aastani tegutses selle juures ka Mereväe Ekipaaži kohus, kus arutati kõigi mereväelaste distsiplinaarsüütegusid. Kuni 1927. aastani õpetati ekipaažis nii noorsõdureid, allohvitsere kui ka erialaspetsialiste. Alates 1928. aastast hakati erialast väljaõpet korraldama igas üksuses eraldi ja ekipaaž tegeles edaspidi ainult noorsõdurite rivilise väljaõppe, riviallohvitsерide koolitamise ja kaadrimereväelaste rivilise täiendusõppega. 1931. aastal nimetati Mereväe Ekipaaž ümber Mereväe Õppekompaniiks. 1939. aastal allutati senine iseseisev üksus Merelaevastiku Divisjonile.⁴

Ekipaaži sisemine struktuur oli üsna muutlik. Sel ajal, kui kursusi ei korraldatud, koosnes see ülemast, tema adjutantist, töökompaniist ja käputäiest ohvitseridest, allohvitsерidest ja instruktoritest. Õppekursuste ajaks moodustati ekipaažis õpperühmad ja -kompaniid, aastatel 1923–1926, kui noori oli palju ja kursus kestis kaua, isegi 3–4-kompaniiline Noorte pataljon. Suuremate kursuste ajaks komandeeriti ekipaaži ohvitseri ja allohvitsere

² **Õun, Mati** 2001. Eesti sõjavägi 1920–1940. Tallinn: Tammiskilp, lk 77–79. [**Õun** 2001b]

³ ERA 527.1.196: 5–7; **Õun** 2001b, lk 77–79.

⁴ ERA 527.1.1496; ERA 527.1.1522; ERA 527.1.1563; ERA 527.1.1624.

mujalt Merejõududest.⁵ Mereväe Ekipaaž (Mereväe Õppekompanii) toimis ka depoonas, kuhu suunati need mereväelased, kellele hetkel rakendust ei leitud. Kui 1933. aastal müüdi hävitajad Vambola ja Lennuk, komandeeriti meeskonnad, kes üle jäid, kõigepealt Mereväe Õppekompaniisse ja alles seejärel tehti valik, keda hakata koolitama Suurbritanniast ostetavate allveelaevade jaoks või keda mujale saata.⁶

Merelaevastiku Divisjoni (kuni 1925. aastani Läänemere Laevastiku Divisjon) kuulusid kõik Läänemeres baseeruvad lahingulaevad. 1920. aastal olid nendeks hävitajad Wambola ja Lennuk, suurtükilaevad (ka suurtükipaadid) Lembit, Meeme ja Mardus, tanker Naftalaev 1 ja abilaev Ruhno. 1939. aastal koosnes Merelaevastiku Divisjon torpeedopaadist Sulev, allveelaevadest Kalev ja Lembit, miiniveeskajatest Ristna, Suurop, Keri ja Vaindlo ning suurtükipaadidest Laine ja Mardus.

Peipsi Laevastiku Divisjoni kuulusid suurtükipaadid Ahti ja Tartu (veel kolm väiksemat laeva olid reservis). Selle väikesearvulise (napilt 50 meest) divisjoni alluvus oli keeruline. Administratiivselt allus divisjon Merejõudude juhatajale, operatiivselt II Diviisi ülemale, tagalateenistus käis Merejõudude Baasi, toitlustamine Kuperjanovi Partisanide Pataljoni ja meditsiiniline teenindus Ratsarügemendi kaudu.⁷ Sellest sündis Peipsi Laevastiku Divisjoni mereväelaste hüüdnimi – ratsamadrused.

Merekindlused moodustasid Merejõudude kõige löögijõulisema osa. 1939. aastal allusid Merekindluste staabile Naissaare, Aegna ja Suurupi komandantuurid kokku 14 rannapatareiga, lisaks 13 vaatlus-möödupunkti. 1939. aastal kuulus Merekindluste rahuaegsesse koosseisu 656 meest (Merelaevastiku Divisjonis ja Peipsi Laevastiku Divisjonis samal ajal kokku ainult 303 meest).⁸ Merekindlustel oli oma õppekomando, kus õpetati nii noorsõdureid kui ka erialaspetsialiste. Kuni 1939. aastani kanti Merekindlustes üldjuhul maaväe vormi ja kasutati maaväe auastmeid.

⁵ ERA 527.1.1551; ERA 527.1.1563; ERA 527.1.1570; ERA 527.1.1576; ERA 527.1.1595; ERA 527.1.1599. **Liikane, H.** 1935. Mereväe Õppekompanii. – Merendus, nr 6, lk 181–183 [Liikane 1935]

⁶ **Kokk, Ragnar** 2006. Eesti Merejõudude allveelaevad ja allveelaevnikud. Tartu: Kaitseväe Ühendatud Õppeasutused, lk 32. [Kokk 2006]

⁷ ERA 527,1,1613, 29; **Õun** 2001b, lk 79.

⁸ **Õun, Mati** 2001. Eesti merekindlused ja nende suurtükid 1918–1940. Tallinn: Tammiskilp. [Õun 2001a]

2. Üleajateenijad Merejõududes

1920.–1930. aastate Eesti Kaitsevägi oli ajateenijate armee. Ajateenistuse pikkus fikseeriti esmakordselt 1926. aasta kaitseväeteenistuse seadusega. Seni olid ajateenijad teenistusest vabastatud tavaliselt pärast kahte aastat, jalaväelased ka varem, eeldusel et nad olid väljaõpet saanud kaks suve. Uus kaitseväeteenistuse seadus kehtestas ajateenistuse pikkuseks mereväes ja merekindlustes 24 kuud, kõigis teistes väeliikides 18 kuud. Juba 1927. aastal vastu võetud kaitseväeteenistuse seaduse muutmise seadus lühendas ajateenistust jala-, ratsa- ja suurtükiväes 12 kuuni, kõigis teistes väeliikides, seega ka mereväes, 18 kuuni.⁹

Ajateenijal oli võimalus läbida allohvitseri väljaõpe ja ta võidi määrata allohvitseri ametikohale, kuid väga harva ülendati ta allohvitseri auastmesse. See võimalus aastate jooksul vähenes – kui 1920. aastate algul kohtab teenistusest vabastamise käskkirjades veel üksikuid ajateenijatest vanemallohvitseri, siis pärast teenistusaja lühendamist 1927. aastal muutus harvaks isegi ajateenija nooremallohvitseriks ülendamine. Eelkõige erialallohvitseridelt eeldati teatud teenistuskogemust, mida ajateenijail oli oma teenistusaja jooksul raske saada. Seetõttu olid Merejõudude allohvitserid tavaliselt üleajateenijad.

Pärast Tartu rahu sõlmimist alustati Rahvaväe demobiliseerimisega. Jaanuariks 1921 oli sõjaaegsest 75 000 mehest rivisse jäänud ainult 18 871.¹⁰ Seejuures tekkis kaitseväes puudus väljaõpetatud kaadrist, eriti vanematest allohvitseridest ja erialaspetsialistidest. 15. septembril 1920 kirjutas sõjamineister kindralmajor Aleksander Tõnisson valitsusele:

Demobilisatsiooni puhul lahkuwad sõjaväest wanemad rahvawäelased, kelledel on juba tubli sõjaväeline ettevalmistus olemas ja jääwad teenima kaks nooremad aastakäiku. Wanemate aastakäikude lahkumise puhul tundub sõjaväes suur puudus wilunud rühma ülematest rea teenistuses ja wanematest spetsialistidest riivitu teenistuses. Selle puuduse kõrvaldamiseks oleks soowitaw, et wõimalikult rohkem wanemaid rahvawäelasi jääks üleaja teenima kohtade peale, mida mina koosseisudes kindlaks määrän.¹¹

Eelneva valguses on mõistetav, miks juba 1920. aasta 11. aprillil oli valitsus kehtestanud „ajutised määrused wabatahtlikult üleaja teenijate rahvawäelaste

⁹ ERA 527.1.1708: 108

¹⁰ Pajur, Ago 1999. Eesti riigikaitsepoliitika aastail 1918–1934. Tartu: Eesti Ajalooarhiiv, lk 79–80. [Pajur 1999]

¹¹ ERA 31.1.440: 2.

kohta“, mis lubas polguülematel üleajateenijaid nii rivi- kui rivitusse teenistusse võtta. Teenistusleping tuli sõlmida vähemalt üheks aastaks.¹² Aasta lõppedes pidi üleajateenija esitama ülemale kirjaliku taotluse kas teenistuslepingu pikendamiseks või lõpetamiseks.

Esiialgu üleajateenija seisund ajateenija omast õiguslikult ei erinenud. Erinevus oli palgas. Maa- ja lennuväes sai üleajateenija ametikohajärgset põhipalka ja lisatasu vabatahtliku teenistuse eest 75% ametikohajärgsest põhipalgast. Mereväes oli lisapalk 50% põhipalgast, kuid juurde tuli lisatasu eriala eest. Toidu, riidevarustuse, päeva- ja komanderinguraha said üleajateenijad samadel alustel ajateenijatega.

Merejõududes, kus lahkunud spetsialiste ei saanud asendada esimese ettejuhtuvaga, oli Vabadussõja järel kaadripuudus valusam kui mujal kaitseväes. 1921. aastal seisis laevad (välja arvatud Wambola) suurema osa ajast sadamas, peamiseks põhjuseks kaadripuudus. Suuri raskusi oli erialase väljaõppega, sest puudusid koolitajad. Kaadripuudust kurtsid oma ettekannetes Merejõudude juhid ja sellest kirjutas ajakiri Sõdur.¹³ Selline olukord selgitab 4. septembril 1922. aastal vastu võetud määrust „vabatahtlikult üleajateenijate rahvaväelaste“ lisapalga kohta, millega mereväe üleajateenijate lisapalk tõusis 80%-ni põhipalgast, samal ajal kui teistes väeliikides langes 55%-ni. Kehtima jäi ka mereväelastele makstav lisatasu erialaste ülesannete täitmise eest.¹⁴

Üleajateenijate olukord paranes veelgi pärast seda, kui 1923. aastal hakkas kehtima seadlus ametite nimetuste kohta Kaitseväes, mis seadis sõdurite ja allohvitseride palgaastmed vastavusse riigiteenistujate omaga ja tagas sõduritele senisest kiirema palgatõusu.¹⁵ 1924. aasta veebruaris loodi Merejõududes kõige kogenumate erialaspetsialistide jaoks instruktorite (vt edaspidi) ametikohad, mille palk lähenes ohvitseride palgale.¹⁶

¹² RT 1920, 59/60: 468–469.

¹³ ERA 497,2,1012, 109–110; ERA 527,1,1467; ERA 527,1,1468, 75; G. L. 1922. Üleajateenijaist Meriwäes. – Sõdur, nr 9, lk 1–2.

¹⁴ RT 1920,151/152, 1201–1202. Valitsusele esitatud seaduseelnõus küsis sõjaminister A. Tõnisson kõigi väeliikide üleajateenijatele lisapalka koguni 130% põhipalgast. Eelnõul on ka peaminister Jaan Tõnissoni allkiri ja korraldus kohtuministrile seaduse *Riigi Teatajas* avaldamiseks. – ERA 31.1440: 3–4. *Riigi Teatajas* ilmusid siiski eelnimetatud väiksemad protsendid.

¹⁵ RT 1923, 103, 733–734.

¹⁶ 1928. aastal oli instruktori kuupalk 7450 marka. Lipnik teenis samal ajal 7500, veltveebel 5000 marka kuus. Üleajateenijate palgale lisandus toiduraha 1500 marka kuus. – ERA 527,1,196, 352.

1926. aasta kaitseväeteenistuse seadus eristas alalisvæes ajateenijaid, vabatahtlikke, üleajateenijaid ja ohvitseri. Üleajateenijate kohta oli seaduses üks lause: „Kodanikud, kes alalises kaitsevæes tähendatud aja ärateeninud, võivad vabatahtlikult üleajateenijana tegelikku kaitsevæeteenistusse asuda, vastavas eriseadluses ettenähtud alusel ja korras, missuguses eriseadluses ka reeglid üleajateenijate teenistuse käigu kohta avaldatakse“.¹⁷ Lubatud eriseadlus hakkas kehtima alles 1. märtsil 1928. aastal. „Üleajateenijate teenistuseseadluse“ kohaselt võis üleajateenijaks saada „aus ja laitmata elukommetega Vabariigi kodanik, kes tunnustab põhiseadusega maksma pandud riigikorda“. Üleajateenijat pidid iseloomustama isamaaarmastus, vaprus, kohusetruudus, ausus, kokkuhoidlikkus, kainus ja viisakus.¹⁸

Seadlus korrastas seni kehtinud ajutiste määruste ja käskkirjadega kehtestatud olukorda. Eelkõige täpsustati teenistusse võtmise ja teenistusest vabastamise korda ning üleajateenijate õigusi. Üleajateenijad vabastati kogukonna heaks võetavast isikumaksust, sõidupiletid olid neile tavahinnast 50% odavamad. Puhkust hakkasid üleajateenijad saama samadel alustel ohvitseridega, perekonna abiraha ja haigustoetust samadel alustel riigiteenistujatega. Koondamise korral oli üleajateenijatel õigus eelisjärjekorras riigiametisse saada.¹⁹ 1934. aasta üleajateenijate ja nende perekondade pensioni seadus viis üleajateenijate pensioni samadele alustele ohvitseride ja ametnikega.²⁰ Seni maksti üleajateenijatele pensioni ainult teenistuskohustuste täitmisel tekkinud töövõimetuse korral.²¹ Uus seadlus väärtustas pikaajalist teenistust. Kolmeaastase pideva teenistuse eest tuli üleajateenijale maksta ühekordset preemiat kolme kuu palga ulatuses, kümneaastase pideva teenistuse eest kuue kuu palga ulatuses. Eelnevat arvestades on loomulik, et üleajateenijad moodustasid oma väärtusest teadliku ja kokkuhoidva kildkonna, kus üleajateenija staatus oli olulisem kui allohvitseri või sõduri auaste.

Kirjeldatud meetmed aitasid merevæel personalipuudust leevendada. Väike kaadripuudus püsis siiski kuni Nõukogude okupatsioonini. Nii oli 1926. aastal Merejõududes ametikohti ette nähtud 1614, kusjuures 40 oli mehitamata. 1939. aasta aprillis olid vastavad arvud 1419 ja 27.²² 1939. aastal hakkas kehtima pikalt ette valmistatud allohvitseride ja sõdurite

¹⁷ RT 1926, 43: 473–491.

¹⁸ RT 1928, 19: 97.

¹⁹ RT 1928, 19: 97.

²⁰ RT 1934, 27: 122.

²¹ ERA 527.1.196: 248–250.

²² ERA 527.1.1515; ERA 527.1.1615

teenistuskäigu seadlus, mis mh kaotas lohiseva väljendi „üleajateenija“, seda asendasid „kaadrisõdur“ ja „kaadriallohitser“.²³

3. Riviallohitserid

Tuleb teha vahet rivi- ja erialallohitseridel. **Rivilised ametikohad** laiemas tähenduses olid kõik need, millelt eeldati suuremat või vähemat lahingu-tegevuses osalemist. Rivilistel ametikohtadel pidid teenima sõdurid (mitte tsiviilisikud). Laevadel olid kõik ametikohad rivilised.

Kitsamas tähenduses – mis on tähelepanu all ka selles artiklis – tähistas riviline või riviametikoht teenistust, kus ei tegeldud konkreetse erialaga, vaid teiste sõdurite juhtimise ja distsiplineerimisega. Riviallohitserid olid alama astme juhid ja nende käsu alla antud sõdurite distsiplineerijad, kes tegelesid noorsõdurite väljaõppe ja kasvatusega. Merejõudude ujuvkoosseisus olid riviallohitserid esindatud tagasihoidlikult. II klassi laevadel (hävitajad Lennuk ja Vambola, suurtükilaevad Lembit ja Tasuja ning torpeedopaat Sulev) olid riviametikohad ainult veltveebel,²⁴ kuni kolm vahivanemat (juhtisid vahi tööd)²⁵ ja kuni kuus jaoskonnavanemat (juhtimise hõlbustamiseks jaotati vahid kaheks võrdseks jaoskonnaks). Samal ajal oli hävitajal Lennuk ohvitseri 9, allohitseri 56, madruseid ja spetsialiste 93. Väiksematel laevadel oli riviametikohti veelgi vähem.²⁶

²³ RT 1939, 24: 182. Sama seadlusega nimetati üleajateenijate kogud ümber allohitseride kogudeks. Merejõudude üleajateenijate koondkogu loodi juba 1926. aastal. Järgmisel aastal vastu võetud üleajateenijate kogude põhikiri sätestas, et tegemist oli Kaitseväe asutustega, mille põhikirjaline eesmärk oli „üleajateenijate koondamise ühemeelseks isamaaliseks pereks, nende seltskondlise ja sõjaväelise kasvatamise ja arendamise ning nende majanduslise omaabi“ (RT 1927, 112: 1224–1230). Ühest küljest oli tegu üleajateenijate institutsiooni tunnustamisega riigi poolt: kogud võimaldasid üleajateenijatel oma huvisid väljendada ja kaitsta. Teisest küljest oli kogudel ka kontrollifunktsioon: kogud seoti tihedalt kaitsevägega ja eriti üksusega, mille juurde nad loodi.

²⁴ Veltveebel (1939. aastast kompanii vanem) oli kompanii esimene allohitser ja kompanii-ülema lähim abiline distsipliini ja varustuse küsimustes. Juriidiliselt moodustasid ka sõjalaeva madrused ja allohitserid kompanii, sellest ka veltveebli ametikoht.

²⁵ Laeva meeskond jaguneb vahtideks. Tavaliselt on vahte kaks või kolm. Kõigi erialade sõdurid ja allohitserid jaotatakse võrdselt vahtide vahel. Vahid on vaheldumisi teenistuses ja puhkavad, vahetades üksteist välja. (Seda nimetatakse vastavalt vahiks ja vabavahiks.) Sel moel saab laev pikka aega vahetpidamata tegevuses olla, ilma et meeskond ära väsiks. Ainult lahingus ja häirete ajal on kõik vahid korraga tegevuses.

²⁶ ERA 527.1.995; ERA 527.1.1491.

Veltveeblile allusid kõik laeva allohvitserid ja madrused, välja arvatud instruktorid. Veltveebel tegeles distsipliini, meeskonnaliikmete varustuse ja vahiteenistuse korraldamisega. Veltveebli ametikohta loeti madalamaks instruktori, aga kõrgemaks vanemallohvitseri omast. Väiksematel laevadel veltveebli kohta ei olnud ja tema ülesannetega tegeles pootsman (tekimeeskonna ülem).²⁷ Veltveeblile ja tema kaudu esimesele ohvitserile (komandöri abile) allusid ka vahivanemad ja jaoskonnavanemad.²⁸

Mereväe kaldaüksustes oli riviallohvitsere rohkem. Mereväe Ekipaažis (Mereväe Õppekompaniis) olid nende ülesanded lähedased maaväe allohvitseride ülesannetele. Jaoulemad, rühmavanemad ja veltveebliid juhtisid õppekursuste jagusid ning abistasid ohvitseri rühmade ja kompaniide juhtimisel. Selleks, et noortekursustel oleks tagatud distsipliin, komandeeriti kursuste ajaks ekipaaži allohvitsere juurde mujalt Merejõududest, eelkõige laevadelt (näiteks aastatel 1924–1927 10 kuni 15 allohvitseri ja 4 kuni 14 ohvitseri).²⁹

Merekindlustes oli igas patareis üks veltveebel. Riviallohvitsere ametikohad olid ka Merekindluste õppekomandos.³⁰ Meresides tegutsesid riviallohvitsereid peamiselt postivanematena (vanemallohvitseri ametikoht), Merejõudude Baasis ja Sõjasadamas ladude, komandode ja meeskondade ülemate ja vanematena.³¹

4. Erialaallohvitserid

Erinevalt maaväest oli mereväes enamik sõdurite ja allohvitseride ametikohti erialametikohad. Erialaallohvitserid olid eelkõige kindla eriala spetsialistid, kes tegelesid mehhanismide käsitlemise ja hooldusega. Vanemas auastmes erialaallohvitseridel, eelkõige instruktoritel, oli ka juhi ja pedagoogi funktsioon: nad juhtisid teiste erialaallohvitseride ja madruste tööd ning hoolitsesid nende erialase täienduskoolituse eest.

²⁷ ERA 527.1.995: 133–140.

²⁸ *Ibid.*

²⁹ ERA 527.1.1496; ERA 527.1.1505; ERA 527.1.1511.

³⁰ ERA 527.1.1595.

³¹ ERA 527.1.1490

Tabel 1. Erialad mereväe laevadel vastavalt 1929. aasta meremäärustikule³² (kirjaviis muutmata)

teki ala	üld ala	rivi allohvitserid
		teki madrused
		puusepad
		maalrid
		tuukrid
		kornistid
	artilleeria ala	komendoorid
		galvanöörid
	miini-torpedo ala	minöörid
		torpedistid
	navigatsiooni ala	roolurid
		signalistid
		raadiotelegrafistid
	administratiivala	kirjutajad
varahoidjad		
kokad		
sanitaarala	velskrid ja sanitarid	
mehaanika ala	masina ja ruumi ala	masinistid
		elektrikud
		motoristid
		ruumimasinistid
	katlaala	kütjad

Merejõudude ujuvkoosseis jagunes erialade vahel (vt tabel 1). Tekimeeskond (n-õ üldala – tekimadrused, puusepad, maalrid, tuukrid ja kornistid) käitas ja hooldas pootsmani juhtimisel sildumisotsi, tekimehhanisme ja paate. Komendoorid ja galvanöörid käsitsesid ja hooldasid laeva suurtükke ja käsitulirelvi. Minöörid ja torpedistid käsitsesid ja hooldasid laeva ülesannetest olenevalt torpedosid, meremiine, süvaveepomme, miinitraale ja kõiki nende juurde kuuluvaid mehhanisme. Roolurid seisid roolivahis: hoidsid laeva kästul kursil ning hooldasid rooli ja masintelegraafiga³³ seotud

³² ERA 527.1.991: 2–3

³³ Masintelegraafi abil edastab vahiohvitser oma käsud laeva kiiruse kohta masinameeskonnale. Masinameeskond reguleerib vastavalt käsule peamasina pöördeid rohkemaks või vähemaks.

mehhanisme. Signalistid tegelesid optilise sidepidamisega (signaallippude ja valgusmorse abil) ning hoolitsesid signaalvahendite ja laevatulede korrasoleku eest. Raadiotelegrafistid tegelesid raadiosidega ja hoolitsesid sidetehnika korrashoiu eest. Masinistid ja motoristid käitasid ja hooldasid laeva pea- ja abimasinaid³⁴ ning paadimootoreid. Elektrikud käitasid ja hooldasid laeva generaatoreid ning hoolitsesid kogu juhtmestiku ja elektrimehhanismide korrasoleku eest. Pisut kummalise ametinimetusega ruumimasinistid hooldasid kogu laeva torustikku, pumpasid ja ventiile, mis ei kuulunud otsestelt masinate ega katelde juurde. Nemad olid ka peamised spetsialistid lekke kõrvaldamisel. Kütjad käitasid ja hooldasid laeva katlaid.³⁵

Merejõudude kaldaüksustes olid erialad nimeliselt samad, kuid ametikohade ülesanded võisid olla erinevad. Siin võis olla ka nn rivituid ametikohti (1939. aastast alates administratiiv-ametikoht), kus töötasid eelkõige tsiviilisikud (vahel ka sõdurid). Merejõudude Staabi 1922. aasta ringkiri nr 41 loetleb Merejõudude kaldaüksustes järgmised rivitud ametikohad (kirjaviis muutmata): „kirjutaja, litografiist, varahoidja, velsker, sanitar, kokk, puusepp, muusekant, lukusepp, rätsepp, hobuserautaja, sepp, sadulsepp, treial, kingsepp, hobusemees, montöör, motori mehaanik, autojuht“.³⁶

Merekindlustes olid erialadest enim esindatud komendoorid ja signalistid-kaugusemõõtjad. Neist esimesed käsitsesid suurtükke, teised mehitasid helgiheitjaid ja vaatluspunkte ning määrasid ja edastasid suurtükimeeskondadele sihtmärkide asukoha. Meresides oli kõige rohkem raadiotelegrafiste ja signaliste. Enamik neist mehitas kuni paarikümnet sideposti Eesti rannikul ja saartel, väiksem osa korraldas sidealast väljaõpet.

Merejõudude Baasis oli enim mehaanika ja relvastuse erialade esindajaid, kes tegelesid nii laevade kui ka relvastuse remondiga. Sõjasadam oli erialade poolest teistest kirjum. Sõjasadamale allusid nii abilaevad, tuukrid kui ka mitmed laod, kus tegutses peaaegu kõigi erialade esindajaid.

5. Allohvitseride auastmed

Auastmed loovad sõjaväe sisemise hierarhia, jagades sõdurid auastmelt nooremateks ja vanemateks. Auastmest saab välja lugeda sõduri väärtust, auaste näitab, milline on tema väljaõpe ja kui pikk teenistuskogemus. Ametikoht (ka:

³⁴ Peamasin käitab sõuvõlli kaudu sõukruvi ja viib laeva edasi. Kõiki teisi mootoreid, mis laeva edasi ei vii, nimetatakse abimasinateks.

³⁵ ERA 527.1.991: 102–160.

³⁶ ERA 527.1.123: 82.

ametiaste) määrab kindlaks sõjaväelaste ülesanded ja nendevahelised alluvussuhted. Ametikohad jagavad sõdurid ülemateks ja alluvateks (vanemas kõnepruugis käsualusteks) auastme alusel. Rivitutel ametikohtadel auastmeid ei olnud, kuid neil võisid olla erinevad ametiastmed (näiteks kirjutaja, vanemkirjutaja ja kirjutaja-veltveebel).

Üldjuhul peaksid auastmed ja ametikohad olema omavahelises korrelatsioonis. Mingil ametikohal teenimine eeldab teatud auastme (st oskuste ja teenistuskogemuse) olemasolu. Teatud ametikohal teenimine võib olla eelduseks järgmise auastme saamisel, andes auastme saamiseks vajaliku teenistuskogemuse. Alati auastmete ja ametikohtade korrelatsioon ei toimi. Küllalt sageli ei leidu mingi ametikoha täitmiseks sobivas auastmes sõjaväelasi ja tavaliselt määratakse siis kõrgemale ametikohale madalamas auastmes sõjaväelane. Harvem antakse sõjaväelasele ametikohale vastav ajutine auaste. Kui käärid auastme ja ametikohale esitatavate nõuete vahel on väga suured (näiteks tsiviilisik sõjaväelase ametikohal või allohvitser ohvitseri ametikohal), määratakse ametikohale kohusetäitja (okupatsioonieelses kaitseväes kasutati nimetust ajutine kohusetäitja).

Auastmed Kaitseväes kehtestati Sõjavägede Ülemjuhataja päevakäsuga 27. märtsil 1919. aastal. Enne seda eristati mereväelasi ametikohtade (ametiastmete³⁷) järgi. Esialgu muudeti auastmeid üsna tihti. Püsiv süsteem kujunes välja 1924. aastaks ja kestis sellisena 1939. aastani (vt tabel 2).

Mereväes kattusid auastmete nimetused osaliselt ametikohtade nimetustega. Näiteks „kütja“, „komendoor nooremallohvitser“ ja „veltveebel“ võisid tähistada nii auastet kui ka ametikohta. Mitte iga kord ei teeninud vastavas auastmes sõdur ettenähtud ametikohal, näiteks võis veltveebli ametikohal teenida rivi vanemallohvitser, komendoor nooremallohvitseri kohal komendoor ja kütja kohal II järgu madrus. Harvem tuli ette, et sõdur vahetas eriala, näiteks signalist-kaugusemõõtjast sai komendoor, aga tema auaste n-ö ei jõudnud järele. Eri dokumentides kasutati kord auastmeid, kord ametiastmeid, kohati aga mõlemaid paralleelselt. Näiteks võis Merejõudude juhataja kahes käskkirjas ja mõnikord ka samas käskkirjas ülendada mereväelasi nii auastmes kui ka ametiastmes. Merekindlustes kasutati kuni 1939. aastani maaväe auastmeid. Segadusest andis tunnistust näiteks see, et 1934. aastal pidasid Merejõudude Staap ja Kaitsevägede Staap omavahel kirjavahetust, et saada selgust kuue mereväe allohvitseri õiguspärases auastmes.³⁸

³⁷ Lühikest aega oli kasutusel süsteem, kus ametikohad seati universaalsesse astmestikku, ilma et auastmeid otseselt eksisteeriks.

³⁸ ERA 635.2.3: 181–182.

Tabel 2. Mereväe ja maaväe auastmed 1919–1940

27.03.1919	1924–1939		1939–1940	
Merevägi	Merevägi	Maavägi	Merevägi	Maavägi
gardemariin	ohvitseri asetäitja ³⁹	ohvitseri asetäitja		
			vanemveebel ⁴⁰	vanemveebel
–	instruktor	–	veebel	veebel
veltveebel, ⁴¹ masinate vanem, pootsman, ⁴² katelde vanem	pootsman, veltveebel	veltveebel	nooremveebel	nooremveebel
			vanemmaat	vanemseersant
reaülem, ülem spetsialist ⁴³	vanemall- ohvitser ⁴⁴	vanemalloh- vitser	maat	seersant
reavanem, vanem spetsialist	noorem- allohvitser ⁴⁵	nooremalloh- vitser	nooremmaat	noorem- seersant
I järgu madrus, ⁴⁶ spetsialist	I järgu madrus, spetsialist	kapral	vanemmadrus	kapral
junga, II järgu madrus	II järgu madrus	reamees	madrus	reamees
–	noor	noor	noor	noor

³⁹ RT 1939, 24: 182; ERA 806.1.58: 116; **Limberg, Fred; Koppel, Ted** 1995. Estonian army uniforms and insignia 1936–1944. Bennington: World War II Historical Society.

⁴⁰ Ohvitseri asetäitja oli nii mereväes kui ka maaväes ainult sõjaaegne auaste ja rahuajal seda kellelegi ei antud. Vabadussõja ajal ohvitseri asetäitjaks ülendatule jäeti tema väljateenitud auaste alles.

⁴¹ Enne Kaitseväge likvideerimist 1940. aastal kedagi sellesse auastmesse ei ülendatud.

⁴² Sõjaminister Jaan Sootsi seletuskiri järjekordsele auastmete muutmise eelnõule (2.11.1922) selgitas veltveebli auastet järgnevalt „II klassi laeva kompanii allohvitser“. – ERA 31.3.2957: 2

⁴³ 1923. aasta lõpus asendati bootsmanni auaste instruktoriga. Bootsmann viidi samale tasemele veltveebli. Eelpool viidatud J. Sootsi seletuskiri ütleb „bootsmanni“ kohta: „laeva allohvitser ja instruktor“.

⁴⁴ 1922. aastal oli spetsialist eraldi auaste I järgu madruse ja nooremallohvitseri vahel. 1923. aastal viidi spetsialist samale tasemele I järgu madrusega. J. Sootsi auastmete muutmise eelnõu (2.11.1922) selgitas spetsialisti auastme tähendust järgnevalt: „erialal teeniv madrus, kelle järelvalvel teatavad mehhanismused“. Spetsialist oli niisiis auastme üldnimetus. Täpne auastme nimetus sõltus erialast, näiteks kütja, galvanöör, kirjutaja vm.

⁴⁵ J. Soots kirjutab: „eriala allohvitser“

⁴⁶ J. Sootsi seletuskiri teatab nooremallohvitseri kohta: „laeva eriala meeskonna väiksema üksuse juht.“

⁴⁷ Siinkohal annab J. Soots seletuse: „Eriala õppuse lõpetanud madrus.“

Erilise seisuse erialallohvitseride seas moodustasid instruktorid. Muudes väeliikides peale mereväe seda auastet ja ametikohta ei olnud. Instruktorite kohad loodi 1923. aastal, et hoida kogenud spetsialiste. Instruktoriteks ülendati kõige pädevamad erialallohvitserid, kes hoolitsesid laevas tehnika korrashoiu ja erialase väljaõppe eest. Praktikuna pidid instruktorid suutma nõustada ka teoreetilise ettevalmistuse, aga vähese kogemusega erialaohvitseri. Instruktori ametikohti oli II klassi laevas 7: tekiala instruktor (pootsman), artilleeria instruktor, miini-torpeedo instruktor, masina instruktor, katlaala instruktor, ruumi instruktor ja elektriala instruktor. Instruktor allus vahetult vastava eriala ohvitserile, talle allusid erialalistes küsimustes kõik sama eriala allohvitserid ja madrused.⁴⁸ Kokku oli Merejõududes instruktorid 24–26, neist 3/4 Merelaevastiku Divisjonis.⁴⁹

Instruktori ametikohta ei olnud navigatsiooni, administratiiv- ja sanitaaralal. Niisiis allusid roolurid, signalistid ja raadiotelegrafistid vahetult navigatsiooniohvitserile, kirjutajad ja varahoidjad majandusohvitserile või komandörile, kokad veltveeblile, velskrid ja sanitarid laeva arstile. II klassi laevadel oli lisaks instruktoritele igal erialal keskmiselt kaks vanemallohvitseri, kuni kaks nooremallohvitseri ning kuni 20 spetsialisti ja madrust. Tavaliselt määrati erialallohvitser vastutavaks ühe või mitme konkreetse mehhanismi eest ning tema käsutusse anti rühm spetsialiste ja madruseid, kes aitasid tal ülesannetega toime tulla.⁵⁰

III klassi laevadel instruktorite ametikohti ei olnud, nende ülesandeid täitsid vastava eriala vanemallohvitserid – igal erialal üks või kaks allohvitseri ja kaks või kolm spetsialisti ja madrust. Mõnda eriala väiksematel laevadel ei olnud.⁵¹

Põhjaliku muutuse allohvitseride auastmetesse tõi 20. märtsil 1939 kehtima hakanud allohvitseride ja sõdurite teenistuskäigu seadlus, millega kehtestati uued auastmete nimetused ja senine neljaastmeline (mereväes viieastmeline) allohvitseride auastmete süsteem muudeti kuueastmeliseks.⁵² Allohvitseride ametikohad jagunesid ka edaspidi nelja astmesse (nooremallohvitserid, vanemallohvitserid, veltveeblid/pootsmanid ja instruktorid). Uus süsteem ei sarnanenud enam Vene tsaaririigi omaga, vaid järgis Saksa süsteemi. See süsteem kehtis ka taasloodud Eesti Kaitseväes kuni 1996. aastani.

⁴⁸ ERA 527.1.991: 104–132.

⁴⁹ ERA 527.1.1490; ERA 527.1.1494; ERA 527.1.1601; ERA 527.1.1627.

⁵⁰ ERA 527.1.991: 102–160.

⁵¹ ERA 527.1.1490.

⁵² RT 1939, 24: 182.

6. Allohvitseride ülendamine

5. novembril 1919. aastal andis Sõjavägede Ülemjuhataja päevakäsu nr 703, mis sätestas:

Luban sõjaväe osade ülematel riwiteenistuses seiswaid rahwawäelasi ülendada nendesse aukraadidesse, mis wastawad kohtadele, mille peale need rahwawäelased on nimetatud. Kõiki riwiteenistuses seiswaid rahwawäelasi, kelledel Wene sõjaväes saadud aukraadid on ja kes mitte niisuguste kohtade peal ei ole, mis nende aukraadile wastawad, waid alamate kohtade peal, tuleb alandada nende kohtadele wastawatesse aukraadidesse.⁵³

Tegemist oli põhimõttelise otsusega, millest sai alguse reegel, et ametikoht määrab auastme ja mitte vastupidi. Võib öelda, et väärtustati pigem kogemust ja teeneid, mitte nii väga väljaõpet. Vabadussõja ajal ja esimestel sõjajärgsetel aastatel ülendati allohvitseri auastmes üsna stiihiliselt. Omajagu segadust tekitasid sagedased muutused auastmete süsteemis.

Allohvitseride auastmes ülendamine toimus kompanii ülema⁵⁴ ettepanekul Merejõudude juhataja käskkirjaga. I järgu madruseks ja erialaspetsialistiks võisid ülendada ka II järgu laevade komandörid ja väiksemate laevade divisjoniülemad.⁵⁵ Ülendati peamiselt vabariigi aastapäeval ja Merejõudude aastapäeval, Merekindlustes ka komandantuuride aastapäeval.

Eelkõige eeldas auastmes ülendamine teenistust järgmise auastme väärsel ametikohal ja ülema positiivset hinnangut. Väga oluline karjääri mõjutaja oli atestatsioon: igal aastal vahetu ülema või vastava komisjoni antav hinnang sõduri ametioskustele ja isikuomadustele. Järgmisesse auastmeklassi (näiteks sõdurist allohvitseriks) ülendamine eeldas asjakohase kursuse edukat lõpetamist. Erialaauastmesse või erialametikohale ülendamiseks oli vaja läbida vastava eriala kursus või sooritada erialakatsed. Olukorda selgitas 1922. aasta Merejõudude Staabi ringkiri nr 227, mis teatas: „ülendamine nooremate eriteadlaste ja alamohvitseri kutseastmesse võib sündida ainult sellekohaste katsete põhjal erikomisjoni ees Merejõudude juhataja päevakäsuga avaldatud õpekavade järgi“.⁵⁶

Põhjalikumalt käsitles auastmes ülendamist 1939. aasta allohvitseride ja sõdurite teenistuskägu seadlus. Allohvitseriks võis ülendada sõduri, kes oli läbinud vastava kursuse ja teeninud vähemalt kolm kuud jaoulema abile

⁵³ ERA 73.1.28: 146.

⁵⁴ II klassi laeva komandöri, III klassi laevade divisjoni ülema ettepanekul.

⁵⁵ ERA 527.1.1708: 18.

⁵⁶ ERA 527.1.1708: 44.

vastaval või kõrgemal ametikohal. Erialallohvitseriks võis ülendada ka allohvitseride kursust läbimata. Eelduseks oli vähemalt kaheksakuuline teenistus vastaval erialal, sellest kolm viimast kuud allohvitseri ametikohal, ja katsete sooritamine. Allohvitseriks ei võinud ülendada neid, kellelt oli võetud hääleõigus, kes olid kohtuliku uurimise all või kuriteos süüdi mõistetud, maksujõuetuid ja neid, kelle isikuomadused ei vastanud allohvitserile esitavatele nõuetele.⁵⁷

Järgmisesse auastmesse ülendamiseks pidi allohvitser teenima vähemalt neli aastat oma senises auastmes ja vahetult enne ülendamist vähemalt ühe aasta järgmise auastme väärilisel ametikohal. Seejuures pidid tema kahe viimase aasta atestatsioonid olema tasemel „hea“. Vanemveebliks võis saada kõige varem 21-aastase teenistuse järel,⁵⁸ kusjuures ülendamine nõudis head atestatsiooni kolmel viimasel aastal. Enne vanemveebliks ülendamist tuli läbida erikatsed, erialametikohal nõuti ka lõpetatud keskharidust.⁵⁹ Täiendusallohvitseri (tänapäeva mõistes reservallohvitseri) võis ülendada ainult vanemmaadi auastmeni.

Allveelaevnikke (ja lendureid) võis ülendada teistest kiiremini. Allveelaevniku järgmise auastme väljateenimise aega lühendati ühe kuu võrra iga kaheksa vee all oldud tunni eest, aga kokku mitte rohkem kui ühe aasta võrra.⁶⁰

1939. aasta seadluse kohaselt toimus ülendamine edaspidi üks kord aastas: vabariigi aastapäeval. Kuni veebli auastmeni võis allohvitseri ülendada diviisiülema (Merejõudude juhataja), vanemveebliks Sõjavägede juhataja ja sõjaminister.⁶¹

7. Allohvitseride väljaõppesüsteemi loomine

Vabadussõja ajal Merejõududes väljaõppesüsteem sisuliselt puudus. Sõltuti Vene laevastikus või tsiviilõppeasutustes väljaõppe saanud spetsialistidest ja erilise koolitusega, kuid piisava meresõidukogemusega praktikutest. Noormereväelased said oma koolituse kohapeal ja praktika käigus kogenumatelt. Tänapäeval kutsutakse seda mereväes isalt-pojale-meetodiks. Mereväe Ekipaaž tegeles toona pigem tulevaste mereväelaste kokku kogumisega,

⁵⁷ RT 1939, 24: 182.

⁵⁸ ERA 31.3.3128.

⁵⁹ RT 1939, 24: 182.

⁶⁰ *Ibid.*

⁶¹ *Ibid.*

toimides nii omalaadse depoona, ja vahiteenistusega, kus sõdurile anti ainult esmane väljaõpe.⁶²

Siiski üritati Merejõududes juba 1919. aasta talvel käivitada erialast täienduskoolitust. Paari kuu vältel⁶³ tegutses hävitaja Lennuk komandöri, vanemleitnant Georg Veigelini ja mitšman Evstafi (pärast eestistamist Eustaatsius) Miido juhtimisel Sõjalaevastiku Eriteadlaste Kool. Peamiselt saksa ja vene rahvusest Vene mereväe kaadriohvitserid õpetasid seal eesti mere-
meestele sõjalisi aineid: suurtüki-, miini-, torpeedo- ja signalisatsiooniala ning laevaehitust. Need, kes polnud varem üldse relvajõududes teeninud, pidid lisaks läbima kahenädalase riviõppuse Mereväe Ekipaažis. Kui jää Soome lahel sulas ja mereoperatsioonid jälle võimalikuks muutusid, kursus lõpetati. Kuigi esialgu kavatseti kursuse lõpetanud ohvitserideks ülendada, sai 18 lõpetanut ohvitseri asetäitja auastme.⁶⁴

Kohe pärast sõda hakati Merejõududes käivitama oma erialaspetsialistide ja allohvitseride väljaõpet. Esialgu toimus see üsna stiihiliselt, peamiselt talviste kursuste näol. Puudus oli kõigest: õpikutest, eeskirjadest, väljaõppevahenditest ja koolitajatest.⁶⁵ Esialgu puudus ühtne arusaam, milline väljaõppesüsteem oleks mereväe jaoks kõige otstarbekam. Vaidlused neis küsimustes jõudsid 1922. aastal ajakirja Sõdur veergudele, kus pseudonüümi Ambassador (võimalik, et Aleksander Varma) kasutaja kritiseeris 1921/1922. aasta talvel korraldatud kursusi ja soovitas luua selle asemel mereväe allohvitseride kooli, kus väljaõpe kestaks 5–8 kuud. G. L. (tõenäoliselt Georg Lagus) kaitses talviseid lühikursusi ja väitis, et pikaajalised kursused suvel jätaks laevad meeskonnata.⁶⁶

Süsteemaatiliselt hakati Merejõududes väljaõppega tegelema 1922. aasta kevadel. Selleks ajaks olid valminud õppekavad erialaspetsialistide ja allohvitseride koolitamiseks ning riviallohvitseride väljaõppeks. Õppekavad kinnitas Merejõudude juhataja. Väljaõpe toimus Mereväe Ekipaažis. Eran-diks olid sädetelegrafistid (raadiotelegrafistid) ja gaasikaitse spetsialistid. Esimesi koolitati algul Inseneriväe sädetelegraafi roodus ja hiljem Sidepataljonis, teisi Pioneerpataljonis.

⁶² ERA 527.1.1595; **Liikane** 1935.

⁶³ Kursuse alguseks võib lugeda Merejõudude juhataja 1. veebruari 1919. aasta päevakäsku nr 35. Õppetöö algas siiski hiljem. Lõpueksamid toimusid 12. aprillil 1919. aastal.

⁶⁴ **Sammaloo, Peedu** 1999. Sõjalaevastiku Eriteadlaste Kool. 80 aastat mereväeohvitseride ettevalmistamisest Eestis. – Meremees, nr 7/8. lk 14.

⁶⁵ ERA 527.1.1595.

⁶⁶ **Ambassador** 1922. Meriwäelaste õpetamisest. – Sõdur, nr 5, lk 1–2; **G. L.** 1922. Veel meriwäelaste õpetamisest. – Sõdur, nr 6, lk 12; **Ambassador** 1922. Veel meriwäelaste õpetamisest. – Sõdur, nr 8, lk 12.

8. Erialakursused

Merejõudude erialakursused koosnesid kahest semestrist. Esimese semestri läbisid ajateenijad noortekursusel. Pärast kursuse läbimist ülendati noormereväelased II järgu madrusteks ja saadeti teenistuskohadesse. Hea teenistuse korral oli neil võimalik tõusta vastava eriala spetsialistiks. Erialakursuse teine semester oli mõeldud erialaallohvitseride ettevalmistamiseks ning enamasti võeti sinna üleajateenijaid, kuid sekka juhtus ka ajateenijaid. Kui esimesel semestril õpetati eelkõige töövõtteid ja mehhanismide käsitlemist ning vähem nende ehitust, siis teine semester oli teoreetilisem: seal korraldi lühidalt üle esimese semestri teemad ja selgitati senisest põhjalikumalt mehhanismide ehitust, tutvustati füüsikat ja vajalikke arvutusi. Teise semestri läbimine ei andnud automaatselt allohvitseri auastet, vaid ainult õiguse teenida allohvitseri ametikohal.

Erialaallohvitseriks võis saada ka kursust läbimata, kui nõutavad teadmised ja oskused olid omandatud tsiviilõppeasutuses või igapäevase teenistuse käigus ja sooritatud erialakursuse teise semestri eksam. Mõlemal puhul oli ülendamise eelduseks teenistus vastaval ametikohal ja komandöri esildis.

1927. aastal lõpetati ajateenijate erialane väljaõpe Mereväe Ekipaažis. See hakkas toimuma Meresides, Merejõudude Baasis, Sõjasadamas, Mere-laevastiku Divisjonis ja Peipsi Laevastiku Divisjonis eraldi peamiselt isalt-pojale-meetodil vastava eriala ohvitseride ja instruktorite juhtimisel. Muutuse põhjuseks oli üleminek 18-kuulisele ajateenistusele ja ajateenitusse kutsumisele kahel korral aastas senise ühe korra asemel. Merejõududes leiti, et tekkinud olukorras on noortekursus liiga pikk ja noored ei jõua seda enne navigatsioonihooaja algust läbida. Kursust otsustati lühendada ja piirduda ainult rivilise väljaõppega, eriala pidid noormadrused omandama juba uues teenistuskohas töö käigus. Ühes madruste erialase väljaõppega läks Mereväe Ekipaažist ära ka allohvitseride ja üleajateenijate erialane väljaõpe. Koordineerima hakkas seda Merejõudude Staap ja läbi viima erinevad allüksused.⁶⁷

See ei olnud siiski täielik tagasimineku Vabadussõja aega. Noormadruste erialane väljaõpe, kuigi paralleelselt igapäevase teenistusega, pidi toimuma Merejõudude Staabi koostatud õppekavade alusel. Erialaallohvitseride koolitamiseks korraldati eraldi kursusi, aga mitte enam Mereväe Ekipaažis, vaid eespool mainitud teistes üksustes. Senine kahe semestri süsteem jäi püsima. Igal kevadel ja sügisel tuli kokku Merejõudude juhataja käskkirjaga erialaohvitseridest moodustatud komisjon, et võtta vastu mõlema semestri

⁶⁷ ERA 527.1.179: 239–240.

lõpukatsed. Erialaspetsialist pidi olema omandanud teadmised õppekavas ettenähtud mahus kas erikursusel, tsiviilõppeasutuses või igapäevase teenistuse käigus.⁶⁸

Võimalik, et väljaõppetase ei langenudki, aga segadust tekitas uus süsteem küll. Näiteks õpetati nüüd suurtükiväelasi eraldi Merekindlustes, Merelaevastiku Divisjonis ja Merejõudude Baasis ning masiniste Merelaevastiku Divisjonis, Merejõudude Baasis ja Sõjasadamas, mille jaoks tuli leida instruktorid, ruumid ja väljaõppevahendid. Kõige raskemini elas muutusi läbi Merejõudude Baas. Veel aastaid hiljem nuriseti selle tegevusaruannetes suurenenud töökoormuse üle.⁶⁹

1935. aastast võib jälle märgata väljaõppe koondumist. Merejõudude Baasis enam väljaõppega ei tegeldud, baas sai juba väljaõpetatud kaadri Merelaevastiku Divisjonist. 1939. aastal allutati Mereväe Õppekompanii Merelaevastiku Divisjonile ja suur osa erialasest väljaõppest koondati sinna.⁷⁰

Merekindlused käisid erialase väljaõppe vallas ülejäänud Merejõududega võrreldes pisut teist jalga. Ajateenijad said seal noortekursusel algusest peale ainult rivilise väljaõppe. Erialane väljaõpe järgnes alles pärast vastavale ametikohale määramist kohapeal. Eriala-ametikohti ja erialasid oli Merekindlustes vähem kui mujal Merejõududes. 1924. aastal said erialase väljaõppe ainult telefonistid, elektrikud ja galvanöörid.⁷¹ Järgmistel aastatel hakati koolitama ka komendoore.⁷² Merekindluste üleajateenijad said oma erialase koolituse osalt samuti kohapeal, aga päris paljud saadeti ka Allohvitseride Kooli ja Sõjaväe Ühendatud Õppeasutusse, peamiselt õppekompaniisse (st jalaväe erialale) ja suurtükimeistri, harvem kuulipilduri-instruktori erialale.

9. Riviallohvitseride kursused

Merejõudude riviallohvitseride koolitusega alustati samuti 1922. aastal ja need toimusid Mereväe Ekipaažis. Väljaõpet tegid ekipaaži ohvitserid ja allohvitserid. Erinevalt erialallohvitseridest ei koolitatud riviallohvitseridest spetsialiste, vaid sõdurite juhte ja kasvatajaid. Põhitähelepanu pöörati relva- ja laskeõppele, määrustikele ja jalaväetaktikale. Merenduslike teemade (navigatsiooni alused, tekitööd ja laevahäired) osa oli väiksem. Väga suurt

⁶⁸ ERA 527.1.179: 239–240.

⁶⁹ ERA 527.1.1522; ERA 527.1.1576.

⁷⁰ ERA 527.1.1595.

⁷¹ ERA 527.1.1496.

⁷² ERA 527.1.1595.

rõhku pöörati allohvitseri kui juhi ja koolitaja ettevalmistamisele. Iga päev määrati õppurite seast vastutajad, kes pidid teenistuses ja harjutustel tegutsema jaoülemate ja rühmavanematena. Ette olid nähtud õpilasharjutused: õpilased pidid ise tunnid ette valmistama ja neid ülejäänud kursusele pidama. Ka riviallohvitserid ei saanud oma allohvitseri auastet kohe pärast kursust, vaid nad ülendati esmalt I järgu madruseks ja määrati riviallohvitseri ametikohale. Edasine ülendamine järgnes asjaomase ülema ettepanekul.⁷³

Esialgu kestis riviallohvitseride kursus kolm kuud ja seda korraldati kaks korda aastas. 1925. aastast alates kuulus kursusesse neljanädalane merepraktika. 1926. aastal venis riviallohvitseride kursus kuue ja 1927. aastal isegi seitsme kuuni, kuid kahanes juba 1928/1929. aasta talvel nelja ning 1929. aasta sügisel kolme kuuni. 1929. aastal loobuti ka riviallohvitseride merepraktikast ja kursus hakkas toimuma üks kord aastas talvel.⁷⁴

1932. aasta riviallohvitseride õppekava oli senisest märksa üksikasjalikum, aga samal ajal veelgi „maisem“. 390 tunnist 93 (23,8%) moodustas laskeõpe. Seejuures oli tulevane allohvitser juba noortekursusel saanud 98 tundi laskeõpet ja 1934. aastast alates sooritanud III klassi laskuri eksami. Allohvitseride kursusel keskenduti kuulipildujatele, tulejuhtimisele ning relvade hooldusele ja tõrgete kõrvaldamisele, sest riviallohvitser pidi olema „teadlik ja osav relvade hooldaja tema juhatuse all olevas jaos“. Alates 1934. aastast pidi riviallohvitser kursuse lõpuks sooritama II klassi laskuri eksami. Jalaväetaktikat õpiti rühma, teoreetiliselt kompanii tasemeni. Mereasjandusele (laevaorganisatsioon, sõjalaevade tutvustus, navigatsiooni ja side alused) oli ette nähtud kõigest 20 tundi. Metoodiliselt oli õppekava igati ajakohane: teooria ühitati praktikaga, kasutati iga võimalust õppurite kui tulevaste juhtide ja instruktorite kasvatamiseks. Muudatustel õppekavas võib olla seos samal aastal kinnitatud „Üldise allohvitseride õppekavaga“. Tundub, et Kaitseväe juhtkond oli asunud allohvitseride väljaõpet ühtlustama ja see tähendas eelkõige jalaväestamist.⁷⁵

Merekindluste riviallohvitseri valmistati kuni 1935. aastani ette Mereväe Ekipaažis (Mereväe Õppekompaniis). Seejärel hakkasid Merekindlused riviallohvitseri oma õppekomandos ise ette valmistama. Osa neist saadeti lõpukatsetele Mereväe Õppekompaniisse. Ülejateenijatest riviallohvitseri koolitati Sõjaväe Ühendatud Õppeasutustes.

⁷³ ERA 527.1.121: 205–212; ERA 527.1.249.

⁷⁴ ERA 527.1.107; ERA 527.1.121; ERA 527.1.1490; ERA 527.1.1505; ERA 527.1.1522; ERA 527.1.1545; ERA 527.1.1551.

⁷⁵ ERA 527.1.249; ERA 650.1.2626.

Aastatel 1922–1935 lõpetas riviallohviteride kursused Mereväe Ekipaažis (Mereväe Õppekompaniis) enam kui pooltuhat mereväelast. Peale nende sooritas riviallohviteride kursuse lõpukatsed mitukümmend mereväelast merekindlustest. 1937. aastal lühenes riviallohviteride kursus 2,5 kuuni ning õppekompanii hakkas kurtma liiga lühikese õppeaja üle.⁷⁶

10. Täienduskoolitus

Merejõududes oli Vabadussõja järel suur puudus erialaspetsialistidest. Samal ajal teenis erialallohviteride ametikohtadel hulk mereväelasi, kellel olid küll erialased oskused, aga puudus allohviterile vajalik üldsõjaline väljaõpe ja allohviteri auaste. Selle vea parandamiseks ja juba saavutatud taseme hoidmiseks hakati Mereväe Ekipaaži juures korraldama üleajateenijate täienduskursusi. Kursused toimusid talvel, kui laevad seisid sadamas ja ka Merekindlustes ei toimunud suuri õppusi. Eelkõige tuletati meelde määrustikke, harjutati laskmist ja rivi.⁷⁷ 1920. aastate teisel poolel lisandus puht-rivilisele täienduskoolitusele üha enam erialast täiendusõpet. 1927. aastast alates hakkas see toimuma Merejõudude Staabis koostatud õppekavade järgi igas allüksuses eraldi. Eraldi täienduskursused korraldati Mereväe Ekipaaži komandeeritud allohviteridele, kes pidid hakkama noortekursust välja õpetama.

Merekindluste komandantuuridel oli täiendusõppe korraldamisel rohkem vabadust. Näiteks tehti 1936/1937. aruandeaastal Aegnal kaadriallohviteridele 21 tundi taktikakoolitust ja 18 tundi rannasuurtükiväe laskeasjanduse koolitust; kaheksa tundi oli ette nähtud iseseisvate tööde ettekandmiseks ja neli laskeoskuse kontrollkatseteks. Õppustest vabal ajal tegeldi lasketreeningu ja kehalise kasvatusena. Naissaarel koolitati allohvitsere samal ajal kokku 62 tundi: peamiselt tegeldi erialaste teadmiste täiendamisega, jalaväe laskeasjanduse, valgusmorse ja kehalise kasvatusena. Suurupil treeniti allohvitsere eelkõige suurtükiväe eeskirjade, tulejuhtimise, seire ja rannasuurtükiväe taktika vallas.⁷⁸

1933. aastal alustati Suurbritanniast ostetavate kahe allveelaeva ja kolme torpeedopaadi (viimased jäid küll saamata) meeskondade ettevalmistamist. Selleks valiti välja kõige nooremad, tervemad ja erialaselt kõige pädevamad

⁷⁶ ERA 527.1.1600; ERA 527.1.1613; ERA 527.1.1624.

⁷⁷ ERA 527.1.121.

⁷⁸ ERA 527.1.1600.

mereväelased. 9. oktoobrist 1933 kuni 27. juunini 1934 korraldati erikursus tulevaste laevade meeskondade koolitamiseks. Kursus koosnes kolmest moodulist. Eel- ja üldhariduslikul kursusel õpetati kokku 285 tunni mahus eesti keelt, matemaatikat, geomeetriat, füüsikat, keemiat, tugevusõpetust, laevaehitust, joonestamist, tervishoidu ja esmaabi. Tõenäoliselt oli eesmärk ühtlustada tulevaste meeskonnaliikmete haridustaset, mis kõikus kolmeklassilisest algharidusest gümnaasiumihariduseni. Rivialasel täienduskursusel korraldati üle distsipliin, laskeasjandus, gaasiasjandus, mereasjandus, sisekord, taktika, vahiteenistus, üldhariduslik ettevalmistus (selle all mõeldi Eesti ajalugu ja geograafiat), üldteadmised (Kaitseväge ja Merejõudude ülesehitus ning Kaitseväge puudutav seadusandlus), rivi- ja lahingdrill, kehaline kasvatus, topograafia ja maastikul orienteerumine. Kolmanda mooduli moodustas erialane ja allveelaevaspetsiifiline väljaõpe. Kursust alustas 69 üleajateenijat, lõpetajaid oli 65. Allveelaevadele jõudis neist 30. Raadiotelegrafistid sellel kursusel ei osalenud, vaid said oma väljaõppe Meresides. Motoristide ja elektrikute koolitamist allveelaevadele jätkati kuni 1937. aastani.⁷⁹

Peale igapäevaste erialaste harjutuste, mille tegemist Merejõudude Juhatuse rangelt kontrollis, ja suuremate õppuste korraldati väljaõppetaseme hoidmiseks ja sõdurite motiveerimiseks igal aastal erialavõistlusi. Näiteks torpeedomasinistide võistlusel hinnati torpeedo parameetrite mõõdistamise täpsust, torpeedo ettevalmistamise kiirust ja laskmise täpsust. Signalistide võistlustel hinnati signaliseerimisreeglite tundmist, morse, semafori ja lipusignaalide vastuvõtmise kiirust ning lipusignaalide edastamise kiirust. Võisteldi isegi meremiinide veeskamises: hinnati miinide veeskamiseks ettevalmistamise ja kohaleveeretamise kiirust. Komendooride võistlustel hinnati lasketäpsust ja -kiirust.

11. Jungide kursused

Kaks jungide kursust aastatel 1922–1926 moodustavad mereväe allohvitseride väljaõppes omaette peatüki. Erialaallohvitseride puuduse lahendamiseks Vabadussõja järel loodeti abi muuhulgas alaealiste vabatahtlike värbamisest. Väidetavalt said Merejõud sel ajal pidevalt palvekirju 16–20-aastastelt noormeestelt, kes ennast vabatahtlikuna teenistusse pakkusid.⁸⁰

⁷⁹ ERA 527.1.1600; Kokk 2006., lk 32–38, 46–58.

⁸⁰ RT 1922, 124: 615–616; G. L. 1922. Üleajateenijaist Meriwäes. – Sõdur, nr 9, lk 2,

25. septembril 1922. aastal ilmus Riigi Teatajas „Merijõudude Staabi teadaanne wabatahtlikkude (jungide) wastuwõtmisest meriwäkke“:

Rohkearwuliste palwete peale wabatahtlikult meriwäkke teenistusse astumise suhtes teatab merijõudude staap, et weel käesolewal aastal meriwäkke alaealisi wabatahtlikka (jungisid) wastu wõetakse miini ja suurtüki erialade spetsialistide allohwitseride ettevalmistuseks.⁸¹

Vabatahtlikele kavatseti anda piisav üldharidus, allohwitseri väljaõpe ja erialane koolitus ning sõlmida nendega pikemaajaline tegevteenistusleping. Merejõudude juhataja selgitas oma kavatsusi 1922. aasta 6. oktoobri päevakäsus nii (kirjaviis muutmata): „Laevastiku edukamaks komplekteerimiseks eriala meeskonnaga ja nende põhjalikuma ettevalmistuse saavutamiseks võimaldatakse eriala allohwitseere komplekteerida wabatahtlikega alaealistega, kelle õpeaeg kestvam aegteenijaist.“⁸²

Jungiks võis võtta vanemate või hooldajate nõusolekul 16–18-aastaseid noormehi. Jung pidi olema terve, kohtulikult karistamata, tal pidi olema vähemalt kuueklassiline haridus ja ta pidi valdama eesti keelt nii kõnes kui ka kirjas. Jungidega sõlmiti leping, milles nad kohustusid pärast kohustusliku ajateenistuse lõppu veel vähemalt kolmeks aastaks üleajateenijaks jääma. Kursuse jooksul said jungid palka, toitu ja riidevarustuse samadel alustel ajateenijatega. Erariiete kandmine oli jungidel keelatud.⁸³

Jungide vastuvõtt algas 1922. aasta 15. oktoobril, kursus algas 1. novembril ja pidi kestma poolteist aastat. 1922. aastal oli plaanis vastu võtta 70 jungi neljal erialal: sädetelegraafi ja miini-torpedoalal kummalgi 15, suurtüki- ja mehaanikaalal kummalgi 20.⁸⁴

Esiailgu tuli kursuslasi kokku 69, hiljem lisandusid veel mõned. 15 kursanti komandeeriti 25. oktoobril 1922. aastal Inseneriväe sädetelegraafi roodu sädetelegrafistide väljaõppele. Selle erialakursuse lõpukatse toimus järgmise aasta mais. 11 katsetel osalenut sooritas selle edukalt, nimetati pärast suvist praktikat nooremateks sädetelegrafistideks ja komandeeriti oma üksustesse. Neli katsel ebaõnnestunut suunati ümber miinierialale ja saadeti koos teiste minööridega praktikale hävitajale Vambola.⁸⁵

⁸¹ RT 1922, 124: 615.

⁸² ERA 527.1.123: 170.

⁸³ RT 1922,124: 615–616.

⁸⁴ ERA 527.1.123 . 109; ERA 1667.1.22: 100–101.

⁸⁵ ERA 527.1.123; ERA 527.1.133; ERA 1667.1.22: 105.

Ülejäänud jungide jaoks algas väljaõpe 1. novembril 1922 eelkursusega.⁸⁶ Sellel õpetati aritmeetikat, geomeetriat ja füüsikat 16 tundi nädalas, eesti keele õigekirja kolm tundi nädalas, Eesti geograafiat kaks tundi nädalas, Eesti ajalugu kaks tundi nädalas ja tervishoidu üks tund nädalas. Riviõppuse ja määrustike jaoks oli nädalas ette nähtud 12 tundi, spordi jaoks kuus tundi. Eelkursuse lõpukatsed toimusid 1923. aasta algul. Katsed sooritas 47 jungi.⁸⁷

Pärast eelkursuse lõppu algas erialakursuse I semester. Eelkursuse tulemusega „hea“⁸⁸ lõpetanutele anti võimalus oma eriala ise valida, ülejäänud jaotati erialade vahel „nende teadmiste ja kalduvuste järele“ vastavalt Merejõudude vajadustele. Kahuriala, miini-torpeedoala ja mehaanikaala erialakursuse I semestri lõpukatsetel testiti jünge vastavalt erialale kokku seitsmes aines. Need olid: masinad, mootorid, joonistus, katlad, elekter, elektrotehnika ja kahuriala. Katsed sooritas edukalt 46 jungi.⁸⁹

Pärast I semestri lõpetamist osalesid jungid praktikal Läänemere Laevas-tiku Divisjonis. Mehaanika- ja kahuriala jungid olid praktikal suurtükilaeval Lembit ja hävitajal Lennuk, miini-torpeedoala jungid hävitajal Vambola. 1923. aasta novembris hindas selleks moodustatud komisjon jungide praktikat. 42 jungi saavutused hinnati heaks või rahuldavaks.⁹⁰ Seejärel said jungid 10 päeva puhkust, et jätkata erialakursuse II semestriga. Erialakursuse teooria pidi lõppema 1. veebruariks, praktika 15. aprilliks 1924.⁹¹ Kursuse lõpukatsed toimusid 18. ja 19. veebruaril 1924. Kõik 43 jungi, kes katsetel osalesid, sooritasid need edukalt. 23. veebruarist 18. märtsini viibisid jungid praktilistel töödel Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste juures.⁹² 16. aprillil 1924 loeti jungide kursus lõppenuks, jungid ülendati vastava eriala spetsialistideks ja saadeti pärast kümnepäevast puhkust oma uutele ametikohtadele allüksus-tesse. Mereväe aastapäeval, 22. detsembril 1924, ülendati 38 endist jungi vastava eriala nooremallohvitseriks.⁹³

Väljalangevustest hoolimata (plaanitud 70 eriala-allohvitseri asemel said Merejõud neid 51, lisaks ühe tuukri) jäädi Merejõududes kursuse tulemustega

⁸⁶ ERA 527.1.121: 179.

⁸⁷ ERA 527.1.123; ERA 1667.1.15: 166; ERA 1667.1.19: 160; ERA 1667.1.22: 105.

⁸⁸ Hindamine toimus kolmepallisüsteemis: „hea”, „rahuloldav” ja „nõrk” (mitterahuldav).

⁸⁹ ERA 527.1.133; ERA 1667.1.22: 71p.

⁹⁰ ERA 527.1.133,

⁹¹ ERA 527.1.130: 407–408.

⁹² ERA 527.1.133; ERA 527.1.1496.

⁹³ ERA 527.1.140: 143–144, 240–241.

rahule. 24. septembril 1924 kirjutas Merejõudude juhataja kohusetäitja mereväekapten Hermann Salza sõjaministrile (kirjaviis muutmata):

Praegult, kus I Meriväe Jungide lend on juba oma vastavast ülesannetele väljendand ja silmaspidades, et mõnede erialade komplekteerimiseks neist täielikult ei jätkund, on kavatsusel sel aastal jungide kursusele vabatahtlikke vastu võtta, kus ühtlasi sünniks ka Merikindlustele spetsialistide ja allohvitseride ettevalmistus.⁹⁴

30. aprillil 1924. aastal võttis vabariigi valitsus vastu „Seadluse meriväe osalise komplekteerimise kohta jungidega“. Sinnamaani oli tuginetud Merejõudude juhataja 1922. aasta päevakäsule nr 1063 ja hilisematele täpsustavatele korraldustele. Uus seadlus kordas üle varasemaid korraldusi, fikseerides juba kehtiva korra. Suurim erinevus seisnes selles, et nüüd võis võtta jungideks ka 19-aastasi, varem ainult 17–18-aastasi.⁹⁵

1924. aastal oli kavas värvata kokku 40 jungi: 20 signalist-kaugusemõõtjat, 10 galvanöör-elektrikku ja 10 komendoori. Neist enamik (10 signalist-kaugusemõõtjat, 10 galvanöör-elektrikku ja 4 komendoori) planeeriti teenima Merikindlustesse. Kursusele soovijad vaatas 27. oktoobril üle selleks kokku kutsutud komisjon. Lisaks tervislikule seisundile kontrolliti teadmisi eesti keeles ja matemaatikas. Kandidaadid pidid täitma ankeedi ja kirjutama kirjandi etteantud teemal, matemaatikateadmisi kontrolliti suuliselt. Katsete tulemusi ja võimalusel jungide endi soovi arvestades jagati jungid erialade vahel.⁹⁶

Tundub, kuivõrd ei ole teada, et kandidaatide teadmisi oleks kontrollitud enne esimest jungide kursust, et tegemist oli uuendusega, mis viidi sisse esimese kursuse kogemusi arvestades. Tookord langes viis jungi juba eelkursuselt välja. Ilmselt polnud ka personalipuudus enam nii suur ja Merejõud võisid endale lubada kandidaatidele kõrgemate nõudmiste esitamist. Eelnevat kinnitab seegi, et seekord jungidele üldõppeaineid ei õpetatud.

II jungide kursus algas 1. novembril 1924 Mereväe Ekipaažis. Kursus jagati kahte rühma vastavalt sellele, kas jungid pidid jääma teenima laevastikku või Merikindlustesse. Esimesed kandsid mereväe, teised maaväe vormi. Kursust alustanud jungide nimekirjas oli 36 meest.⁹⁷

⁹⁴ ERA 527.1.146: 8.

⁹⁵ RT 1924, 89: 546–547.

⁹⁶ ERA 527.1.140: 316–318.

⁹⁷ ERA 527.1.140: 318–319; ERA 527.1.141.

1. novembrist 1924 kuni 15. jaanuarini 1925 läbisid jungid noortekursuse rivilise õppekava. Seejärel algas erialane väljaõpe eraldi signaal-kaugusmõõdu, elektrike-galvanööride ja komendooride klassis. Erialakursus tuli lõpetada 15. aprilliks.⁹⁸ I semestri lõpukatsed toimusid aprilli lõpus. Katsetel kontrolliti jungide üldsõjalisi ja erialaseid teadmisi ning oskusi. I semestri lõpukatsetele jõudis 36 jungi, kes kõik sooritasid need edukalt.⁹⁹

30. aprillist 1. oktoobrini 1925 olid jungid praktikal. Signalistid-kaugusemõõtjad tegid oma praktika Läänemere Laevastiku Divisjoni ja Merejõudude Staabi Side- ja Abilaevade Osakonna laevade vahel roteerudes. Merekindluste signalist-kaugusemõõtjad veetsid laevadel ainult kaks kuud, ülejäänud kolm praktikakuud möödus Merekindlustes. Komendoorid olid vastavalt oma tulevasele teenistuskohale praktikal kas Läänemere Laevastiku Divisjonis või Naissaare Komandantuuris. Elektrikud-galvanöörid olid kõik praktikal Merekindlustes. Praktika ajal tuli igas väeosas üks ohvitser määrata jungide praktiliste tööde juhiks. Jungide ettevalmistuse eest vastutas väeosa ülem või laeva komandör, kes pidi navigatsioonihooaja lõpus Merejõudude juhatajale õpetamise käigu kohta täieliku ettekande esitama.¹⁰⁰

Pärast praktikat anti nüüd juba vanematele jungidele seitse päeva puhkust ja 10. oktoobril alustati II semestriga,¹⁰¹ mille lõpukatsed toimusid järgmise aasta jaanuaris. Ka seekord kontrolliti eraldi jungide rivilisi ja erialaseid teadmisi. Signalistid-kaugusemõõtjad läbisid isegi kolm katset: riviala, signaalala ja kaugusemõõtjate katse. 35 osalenut läbisid katsed edukalt ja ülendati vastava eriala spetsialistideks.¹⁰² Elektrikud-galvanöörid ja komendoorid olid 31. jaanuarist 11. märtsini praktikal Sõjaväe Ühendatud Õppeasutuste juures. 1. aprillil 1926 loeti kursus lõppenuks ja kõik jungid saadeti oma uuele ametikohtadele mereväe üksustesse. Juba 22. detsembril 1926 ülendati 12 endist jungi vastava eriala allohvitserideks. Järgmisel aastal sai oma ülenduse kätte veel kaheksa.¹⁰³ Mitmed jungid jäid teenistusse märksa pikemaks ajaks kui kohustuslikud kolm aastat. 1939. aastal teenis Merejõududes veel vähemalt 12 endist jungi. Albert Silmato ja Arthur Jürgenthal tõusid isegi leitnantideks.¹⁰⁴

⁹⁸ ERA 527.1.140: 319–321; ERA 527.1.150: 93.

⁹⁹ ERA 527.1.150: 32, 113–114, 134.

¹⁰⁰ ERA 527,1,150: 93–94.

¹⁰¹ ERA 527.1.150: 193; ERA 527.1.159: 15.

¹⁰² ERA 527.1.151; ERA 527.1.159: 15–16, 29–32, 282.

¹⁰³ ERA 527.1.159: 33, 55–56, 62–63, 315–317; ERA 527.1.179: 30–31.

¹⁰⁴ ERA 527.1.362; **Kokk** 2006, lk 55–57.

1926. aastal lõppenud jungide kursus jäi viimaseks. Mereväes oli personalipuudus selleks ajaks oluliselt leevenenud. Oli tekkinud (osalt ka tsiviilrelust mereväkke naasnud) üleajateenijate erialaallohvitseride kaader. Nii Eesti Vabariik kui ka Merejõud olid tööle rakendanud oma haridus- ja väljaõppesüsteemi. Igal aastal valmistati Merejõududes ette hulk ajateenijatest erialaspetsialiste, kelle üldharidus oli jungidega võrdne või paremgi ja kelle seast õnnestus värvata üleajateenijaid.

Ka merevägi ise oli väiksemaks jäänud nii laevade kui ka personali poolest: juba 1920. aastate algul likvideeriti Merejõudude rannavalveüksused, enamik abilaevu ja kõik miinitraalerid anti üle kaubandus-tööstusministeeriumi mereasjanduse peavalitsusele. Suure hulga erialaallohvitseride ettevalmistamiseks polnud enam vajadust, liiatigi oleks see nõudnud Merejõududelt üsna suuri ressursse.

Kirjandus

Arhiivimaterjalid

Riigiarhiiv (ERA)

fond 31 – Riigikantselei

fond 49 – Kindralstaap

fond 73 – Kaubandus-Tööstusministeerium

fond 80 – Riigikogu I–V koosseis

fond 497 – Korraldusvalitsus

fond 527 – Merejõudude Staap

fond 635 – Sidepataljon

fond 650 – Sõjavägede Õppeasutused

fond 701 – Allohvitseride Keskkogu ja allohvitseride kogud

fond 806 – Tartu linna ja maakonna komandantuurid ja kaitseliit

fond 1667 – Mereväe Ekipaaž

Publitseeritud allikad

Riigi Teataja 1920, 1922, 1923, 1924, 1926, 1927, 1928, 1933, 1934, 1939.

Perioodika

Ajakiri Meremees 1999

Ajakiri Merendus 1935

Ajakiri Sõdur 1922–1923

Kokk, Ragnar 2006. Eesti Merejõudude allveelaevad ja allveelaevnikud. Tartu: Kaitseväge Ühendatud Õppeasutused.

Liikane, H. 1935. Mereväe Õppekompanii. – Merendus, nr 6, lk 181–183.

- Limberg, Fred; Koppel, Ted** 1995. Estonian army uniforms and insignia 1936–1944. Bennington: World War II Historical Society.
- Pajur, Ago** 1999. Eesti riigikaitsepoliitika aastail 1918–1934. Tartu: Eesti Ajalooarhiiv.
- Sammaloo, Peedu** 1999. Sõjalaevastiku Eriteadlaste Kool. 80 aastat mereväeohvitseride ettevalmistamisest Eestis. – Meremees, nr 7/8.
- Õun, Mati** 1998. Eesti sõjalaevad 1918–1940. Tallinn: Tammiskilp.
- Õun, Mati** 2001a. Eesti merekindlused ja nende suurtükid 1918–1940. Tallinn: Tammiskilp.
- Õun, Mati** 2001b. Eesti sõjavägi 1920–1940. Tallinn: Tammiskilp.

Kaptenmajor **TAAVI URB, MA**

Balti Kaitsekolledži vanemstaabiohvitseride kursuse õppur